

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

VILANOVA D'ALCOLEA

LA PLANA ALTA

AJUNTAMENT DE
VILANOVA D'ALCOLEA

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECULL I TEXT
Maria Teresa Àlvaro i Martí

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Vilanova d'Alcolea, 111

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Vilanova d'Alcolea

ISBN: 978-84-482-4809-3
Depòsit legal:
Impressió: Graphic 3

VILANOVA D'ALCOLEA

El municipi pertany a la comarca de la Plana Alta; té una superfície de 68,4 km² i una població de 637 habitants. Limita amb les Coves de Vinromà al nord; Bell-lloc, al sud; Bell-lloc, Alcalà de Xivert i les Coves de Vinromà, a l'est, i Bell-lloc i la Serra d'en Galceran, a l'oest. El terme de Vilanova rodeja, completament, el de la Torre d'en Doménec.

Els cultius propis de la zona són els habituals en les terres de secà: garrofers, ametlers, oliveres i vinya; tanmateix, d'uns anys ençà es cultiven cítrics en algunes zones. També destaca la ramaderia, sobretot la porcina i l'avícola.

Els vestigis de població d'època ibera del Puig-pedró són els més antics que s'han trobat en el terme. En època romana, amb el pas de la Via Augusta, es creà l'estació romana d'Ildum i s'assentà de manera definitiva la població en la zona. Durant el domini àrab depenia del castell de les Coves de Vinromà; va ser traslladada a un lloc més elevat, s'hi va construir una torre i es va rodejar de muralles. El topònim *Alcolea* és una paraula àrab que significa 'el castellet'. La població fou conquistada per Balasc d'Alagó l'any 1235, el qual li donà carta de poblament el 1237. El 1244 el comanador de l'Orde de Calatrava li va atorgar una nova carta de poblament. El 1293 va passar a les mans de l'Orde del Temple, adherida al castell de Peníscola; va ser quan la població adquirí la condició de vila i passà a anomenar-se *Vilanova d'Alcolea*. Quan l'Orde del Temple desaparegué, passà a dependre de la de Montesa.

El pas de la Via Augusta, que segueix el traçat de la carretera CV-10, marca molts dels llocs d'interés del terme municipal; el seu recorregut s'ajusta a l'existència de deus, fonts i pous. Així, en l'antiga Ildum s'han trobat unes importants restes arqueològiques d'època romana i es poden localitzar sènies de tradició àrab disseminades al llarg del terme municipal. Altres llocs d'interés són la font del Mas de Calaf i la font de la Carrasqueta.

Encara es conserven alguns trams de la muralla àrab disseminats pels seus carrers. Com a monuments més importants de la població destaca l'església parroquial dedicada a Sant Bertomeu, construïda en el segle XVII i remodelada en el XVIII –l'any 1740 se'n va construir la portada classicista–; posseïx un elegant campanar, en el qual destaca la part superior, i un bell retaule barroc, també del segle XVIII, obra dels germans Capuz. L'altre monument d'interés és el Calvari, construït aprofitant el pendent del pujol sobre el qual s'assenta la població; guarda peces de ceràmica de l'Alcora i d'Onda del segle XVIII en algunes fornícules de les estacions. L'ermita del Calvari –de finals del segle XVIII i principis del segle XIX–, està decorada amb interessants frescs del pintor morellà Joaquim Oliet i està situada en un paratge agradable i amb una vista magnífica.

En relació amb les festes que se celebren a Vilanova d'Alcolea destaquen les patronals del mes d'agost, en honor a Sant Bertomeu, pel tradicional Ball a la Plaga. Este ball té una estructura circular en què els músics formen un cercle central, la gent els envolta i ballen de manera suau i pausada. D'altra banda, també hi ha la festa del Roser, que se celebra el primer diumenge d'octubre. Tanmateix, Vilanova d'Alcolea viu els seus dies de major esplendor en les festes de Sant Antoni a mitjan gener. Tenen l'origen en el segle XIV, i hi destaquen per la seua bellesa i singularitat els actes de la *matxà*, el *tropell* i la coca. S'inicien amb la crema de la foguera de Sant Antoni, que dóna pas a la benedicció de les cavalleries i a la processó pels carrers del poble, on els genets amb les seues gropes es veuen obligats a travessar les espectaculars barreres de foc al llarg del recorregut. Quan finalitza la processó, es fa una carrera anomenada *tropell*, en la qual pot participar tot el món a l'lom de cavall sense cadira; els participants, conduïts per un representant de l'ajuntament, arriben a un lloc, diferent cada any, on es dóna l'eixida. Els genets poden escollir el camí que vulguen, no existix un recorregut marcat, per a tornar a un lloc prèviament acordat on es repartiran coques beneïdes (pastissos típics) als participants que aconseguisquen arribar fins allí muntats. El guanyador rep com a premi un pollastre viu. En el repartiment de coques, es tracta de posar de manifest el poder de cada cavalleria participant i la perícia dels genets per a fer-se'n amb el major nombre possible. Després del repartiment de coques es fa un ball i l'endemà, després de la missa en honor a Sant Antoni, se celebren altres carreres amb un pollastre com a premi.

ELEMENTS FÍSICS I POBLAMENT

Orografia

Cingle de la Roca Ensanou
les Malladetes

Santa Bàrbera
Tossal de l'Assut

Hidrografia natural

Barranc de Bellés
Barranc de Calaf
Barranc de la Cova
Barranc de la Covantoll
Barranc de la Pena-roja
Barranc de les Codines
Barranc de les Fontetes
Barranc de les Passeres
Barranc de les Voltes
Barranc de Pasqualet
Barranc de Traver
Barranc del Puig-pedró
Barranc del Balç

Barranc del Bujorro (o de la Carrasqueta)
Barranc del Doronyó
Barranc del Mançano
Barranc del Mas de Blasco
Barranc del Mas de Borràs
Barranc del Pou d'en Salze
Barranc del Pou de Barrera
Barranc dels Planiols
Barranquet d'en Bou
Font de Calaf
Font de la Carrasqueta
Font Roja
Rambla del Quartico

Hidrografia artificial

Bassa d'en Gil
Bassa d'Entrepellí
Bassa dels Escrig

Bassa Rullando
Pou Ample

Poblament

Corral de Jaume
Corral de l'Imperiat
Corral de la Malladeta
Corral de Maso
Corral de Portell
Mas d'Elies

Mas d'Isabeleta
Mas de Bellés
Mas de Calaf
Mas de Comos
Mas de Damià
Mas de Francesc

Mas de Gatzulla
Mas de l'Artigó
Mas de la Bassa d'en Rel
Mas de la Cova
Mas de les Àngeles
Mas de Llanos
Mas de Petit
Mas de Picores
Mas de Pinell
Mas de Quiquet
Mas de Rambla
Mas de Salomó
Mas de Tarragó

Mas de Traver
Mas del Bujorro
Mas del Maco
Mas del Pataquí
Mas del Planàs
Mas del Quadrat
Mas del Ric
Mas del Roget
Mas del Val
Mas Nou
Molí de Carlos
Vilanova d'Alcolea

PRESENCIA HUMANA

Partides i paratges

el Balç
el Bujorro
el Camp
el Carrascal
el Cirer
el Coll
el Collet
el Corral de Portell
el Corral de REDIU
el Covarxó
el Doronyó
el Flaó
el Fornet
el Mas d'Albella
el Mas d'en Sinyor
el Mas de Blasco
el Mas de Borràs
el Mas de Bou
el Mas de Calaf
el Masnou
el Montsó
el Pi

el Pla d'en Ratis
el Pla de la Rossa
el Pla de Llaganya
el Pla de Mans
el Pla del Sarvatxo
el Pou de Montserrat
el Premanyer
el Puig-pedró
el Toll-roig
el Trinquet
el Turcatxo
el Vilagròs
els Albellons
els Bovalars
els Clotassos
els Forats
els Garroferets
els Gatells
els Hortals
els Masets
els Molinets
els Pasqualets

els Planiols
els Racons
els Reclots
els Ribassals
els Saldonets
els Vilarets
l'Alboreda
l'Artigó
l'Assut
l'Orgell
la Bassa d'en Clos
la Bassa d'en Gil
la Bassa d'en Rel
la Bassa d'Entrepellí
la Bassa Nova
la Canterera
la Cometa
la Constança
la Corbera
la Covantoll
la Fàbrica
la Foia d'en Fornàs
la Font Roja
la Foresa
la Formigosa
la Fornereta
la Garrida
la Llacuneta
la Marroquia
la Martina
la Pedrafita
la Pedrissa
la Pedrola
la Ponta

la Roca
la Serrada
la Serrana
la Sort del Mas
la Vilavella
la Vinaixa
la Vinyeta
les Barberes
les Bassetes
les Cantereres
les Cases d'en Dolç
les Codines
les Coronetes
les Covatelles
les Covetes
les Devesetes
les Encamanyes
les Fenassoses
les Foietes
les Foies
les Forques
les Llacunes
les Malladetes
les Navarretes
les Parades
les Peixeres
les Saleres
les Sorts
les Travesses
Mollonxic
Monfills
Ortenòria
Valentí
Vedrenya

Vies de comunicació

Camí d'Alcalà de Xivert
Camí de Calaf

Camí de l'Olivera de Jeroni
Camí de la Bassa d'en Rel

Camí de la Costa
Camí de la Covantoll
Camí de la Font Roja
Camí de la Ponta
Camí de la Roca
Camí de la Vinyeta
Camí de Torreblanca
Camí del Flaó
Camí del Mas de Bou
Camí del Pla de la Rossa
Camí dels Hortals

Camí dels Pasqualets
Camí dels Romans
Camí Romà
Camí Vell de Bell-lloc
Carretera de Bell-lloc
Carretera de l'Assut
Carretera de la Torre d'en
Doménec
Carretera de Torreblanca
Pont de l'Assut

TERME DE BELL-LLOC

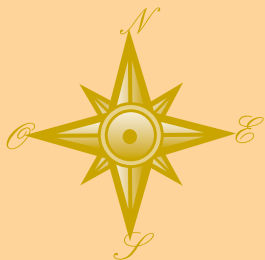
**TERME DE
LES COVES DE VINROMÀ**

**TERME
D'ALCALÀ
DE XIVERT**

TERME DE BELL-LLOC

Presència humana

TERME DE
LA SERRA D'EN GALCERAN

TERME DE LES COVES DE VINROMÀ

TERME DE
LES COVES DE VINROMÀ

TERME DE
LA TORRE D'EN DOMÉNEC

TERME DE BELL-LLOC

**TERME
D'ALCALÀ
DE XIVERT**

TERME DE BELL-LLOC